

Міжнародна науково-практична конференція

«СТАЛЕ ВЕДЕННЯ ЛІСОВОГО ГОСПОДАРСТВА В УМОВАХ КЛІМАТИЧНИХ ЗМІН: ВІД ДОСЛІДЖЕНЬ ДО ПРАКТИКИ»

**З НАГОДИ 100-РІЧЧЯ ВП НУБІП УКРАЇНИ
«БОЯРСЬКА ЛІСОВА ДОСЛІДНА СТАНЦІЯ»**

**НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БІОРЕСУРСІВІ
ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ УКРАЇНИ**

**ВП НУБІП УКРАЇНИ
«БОЯРСЬКА ЛІСОВА ДОСЛІДНА СТАНЦІЯ»**

ТЕЗИ ДОПОВІДЕЙ

**УЧАСНИКІВ
МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ
«СТАЛЕ ВЕДЕННЯ ЛІСОВОГО ГОСПОДАРСТВА
В УМОВАХ КЛІМАТИЧНИХ ЗМІН: ВІД
ДОСЛІДЖЕНЬ ДО ПРАКТИКИ»**

(23 жовтня 2025 року)

БОЯРКА – 2025

ПИТАННЯ ТЕОРІЇ ТА ПРАКТИКИ ІНТРОДУКЦІЇ ДЕРЕВНИХ ВИДІВ

*Юрків З.М., к.с-г.н., доцент, с.н.с. ДП «Вінницька ЛНДС»,
yurkivzm@gmail.com*

Блистів В.І., к.с-г.н., ДО «Український ЛСЦ», ukr_dli@ukr.net

*Нейко О.В., здобувач¹, м.н.с. ДП «Вінницька ЛНДС»,
olena.kolchanova@gmail.com*

Гула Л.О., ДО «Український ЛСЦ», ukr_dli@ukr.net

За останні кілька десятиліть спостерігається стрімке зростання обсягів інтродукції рослин в Україні. Це відбувається за рахунок ввезення з інших країн цінних для озеленення декоративних форм та сортів деревних і кущових видів, а також введення перспективних інтродуцентів в лісові насадження України. На даний час в лісових культурах України трапляються понад тридцять видів дерев і більше десяти видів кущів, завезених з інших кліматичних зон [4].

Найважливішою передумовою успішної інтродукції рослин є детальне вивчення видової та внутрішньовидової мінливості потенційно перспективних інтродуцентів у конкретних ґрунтово-кліматичних умовах вибраних районів інтродукції, а також вивчення цих інтродуцентів як ценопопуляцій та фітоценотипів (еdifікаторів, домінантів, субдомінантів, доповнюючих видів, тощо) у місцях їх природного поширення.

Сучасний рівень інтродукційного вивчення рослин передбачає отримання максимально повної інформації про поведінку та властивості рослинного організму в нових умовах місцезростання. Інформаційна концепція інтродукції розглядає цей процес як відбір, перенесення та введення нової генетичної інформації, що визначає подальший розвиток і якість штучно створених фітоценозів. Теорія інтродукції та акліматизації має бути спрямована на прогнозування поведінки рослин у нових умовах існування [3].

Багатовікова практика інтродукції рослин виробила певні способи використання екзотів у нових умов. Найбільш поширеними серед них є способи безпосереднього впровадження в лісові культури з попереднім випробуванням у ботанічних і дендрологічних садах, ступінчатої акліматизації, багаторічного селекційного добору і міжвидової гібридизації.

---

¹ Науковий керівник – кандидат с/г наук, старший науковий співробітник С.А. Лось

Екзоти доцільно вводити у лісові культури та в зелені насадження населених пунктів тоді, коли вони мають очевидну перевагу над місцевими видами. Наприклад, у швидкості росту і нагромадженні деревної маси (модрина європейська, тополя канадська), цінності деревини (береза карельська, горіх чорний), технічної сировини (бархат амурський, дуб корковий), декоративності (клен сріблястий, вейгела) [4].

Соколов С.Я. бачив основні причини прискорення процесу акліматизації у запропонуванні інтродуцентам більш сприятливих для росту умов, ніж у природному ареалі. Однак, при введенні інтродуцентів у склад аборигенних насаджень боротьба за існування значно загострюється і рослини-інтродуценти повинні протистояти більш жорсткому природному відбору, ніж в межах його ареалу. Тому багато невдалих спроб введення в лісові культури, на перший погляд, стійких до нових умов інтродуцентів, можна пояснити саме нездатністю нових рослин до боротьби за існування з аборигенними породами [1, 2].

При вирощуванні ряду поколінь інтродуцентів, роль штучного відбору зводиться до простої заміни ним природного відбору, і не лише до підготовки рослин-інтродуцентів для подолання негативного впливу кліматичних та едафічних умов, але і до протистояння місцевим видам у нових фітоценозах.

Наприкінці ХІХ ст. дискусії щодо інтродукції та акліматизації рослин зводились, головним чином, до питання, чи існує акліматизація та якими шляхами вона здійснюється. Відповідь на це питання була не однозначною. Одні дослідники вважали, що акліматизація існує, і в її основі лежить здатність звикати до нових умов, тобто, проходять деякі зміни в конституції організму. Інші не заперечували, що акліматизація можлива, але лише в ряді поколінь, причому здійснюється вона шляхом відбору особин, які відрізняються зміненими якостями та властивостями.

Підвищення попиту на екзотичні рослини вимагає ретельного оцінювання успішності інтродукції. Для багатьох видів це питання залишається недостатньо вивченим. При інтродукції рослин значну роль в оцінці перспективності росту в нових умовах зростання відводиться ритму сезонного розвитку, від якого в значній мірі залежить стійкість рослин до несприятливих кліматичних умов, а також здатність давати насінневе потомство. Проблема стійкості

інтродукованих рослин розглядається на різних рівнях і в інтродукції є вирішальним чинником.

Успішність інтродукції рослин оцінюють з різних позицій, оскільки дослідники в своїх роботах використовують різні фактори. Одні автори на перше місце ставлять кліматичні й ґрунтові умови, економічну доцільність, санітарно-гігієнічні особливості інтродуцентів тощо. Інші дослідники на перше місце успішності інтродукції ставлять плодоношення, оскільки насінневе розмноження є вирішальним в інтродукції рослин. В.М. Некрасов найкращим показником успішності інтродукції деревних рослин вважав можливість отримання насінного потомства. На його думку, про акліматизацію рослин можна робити висновки тільки після аналізу росту і розвитку їхніх поколінь [3].

Оцінка успішності інтродукції деревних рослин у нових умовах, ступінь стійкості до несприятливих чинників нового місцезростання мають як теоретичне, так і практичне значення. Теорія інтродукції та акліматизації рослин має розвиватися у такому напрямі, щоб інтродуктор міг передбачити поведінку рослин у нових умовах, тобто передбачити результати інтродукції, успішність акліматизації. Необхідно знайти такі критерії успішності інтродукції, щоб можна було з достовірністю стверджувати, що рослини даного виду повністю акліматизувалися до нових умов і можуть бути широко використані в цих умовах. При використанні нових рослин у лісових культурах успішною інтродукція може вважатись у тому випадку, коли рослини за цих умов виявляють високу біологічну стійкість, не пошкоджуються пізніми весняними приморозками, ранніми осінніми заморозками та зимовими морозами, є посухостійкими, утворюють схоже насіння, яке може забезпечити відтворення виду.

Одним із ключових етапів процесу інтродукції лісових деревних видів є їх випробування та оцінка пристосування до нових умов, що охоплюють увесь комплекс факторів середовища. Основою проведення таких досліджень виступають штучно створені ценози. У межах цих ценозів, виділених на екосистемному рівні, здійснюється комплекс наукових досліджень, спрямованих на вивчення особливостей росту, розвитку та взаємодії деревних видів в умовах інтродукції.

Отже, нові умови вирощування рослин-інтродуцентів значно впливають на процес закладання генеративних органів, динаміку їх формування, на розвиток плодів і насіння. Це не може не відзначитись

на рості і розвитку рослин-інтродуцентів, а, відповідно, і на процесах адаптації рослин до нових умов середовища. Чим більше нові умови відрізняються від природних умов формування популяцій, тим складніше проходить акліматизаційний процес.

Найстаріший і найпростіший спосіб використання інтродуцентів полягає в тому, що з насіння, завезеного з інших кліматичних зон, у нових умовах вирощують садивний матеріал і висаджують його на постійне місце. Досвід показує, що багато рослин, які вирощені із насіння місцевої репродукції, виявляються більш стійкими до несприятливих факторів у нових умовах. Так, за існуючими даними [4] бархат амурський в умовах України росте навіть краще, ніж в умовах природного ареалу, а ґрунтово-кліматичні умови Полісся та Лісостепу України є сприятливими для успішного росту цієї деревної породи. Зокрема, в змішаних насадженнях свіжих і вологих дібров бархат виявляє значно вищу інтенсивність росту, а на його стовбурах швидше формується пробковий шар, ніж в оптимальних для нього лісорослинних умовах Далекого Сходу.

Однак, незважаючи на значні обсяги робіт, проведених в Україні з інтродукції цінних деревних видів, потенційні можливості зі збагачення складу лісів і захисних насаджень використовуються далеко не повністю. На основі вивчення, аналізу та узагальнення літературних джерел ми пропонуємо кілька груп заходів щодо інтенсифікації інтродукційних робіт.

1) Проведення обліку існуючих насаджень, біогруп і окремих екземплярів породи у лісах регіону, парках, захисних насадженнях, та інших об'єктах з метою складання реєстру насаджень і наступного запровадження комплексу заходів для збереження стійкості, підвищення плодоношення та організації заготівлі цінної лісонасінної сировини.

2) Встановити оптимальні терміни заготівлі лісонасінної сировини, раціональні способи її переробки, зберігання насіння та підготовки до висіву.

3) Вирощування садивного матеріалу необхідно організувати з врахуванням оптимальних умов їх росту (умови висіву, ґрунти, догляди) для отримання максимальної кількості стандартного садивного матеріалу з одиниці площі при встановленні оптимальної норми висіву.

4) Культури необхідно закладати в найбільш оптимальних типах лісорослинних умов і типах лісу, вирощуючи інтродуцент як другу головну породу (напр., поряд з дубом – у дібровах і судібровах).

5) Визначити оптимальну участь інтродуцента в складі штучних насаджень, взаємодію його з іншими видами, встановити видовий склад найбільш придатних дерев і кущів для сумісного зростання, перевірити можливість і доцільність створення монодомінантних культуурофітоценозів.

6) Розробити етапи розріджування насаджень за участю інтродуцента з врахуванням підтримання його участі на оптимальному рівні протягом всього вирощуваного вікового діапазону.

7) Для подальшої інтродукції та акліматизації необхідно визначити лісорослинні райони поширення найбільш перспективних та господарсько-цінних видів в нових умовах інтродукції.

Окреслене нами коло питань може бути сформульоване як сукупність процесів, пов'язаних з покращенням існуючих лісових культуурофітоценозів інтродукцією деревних рослин.

Інтродукція нових видів швидкорослих і господарсько-цінних деревних видів на основі сучасних досягнень лісової генетики і селекції представляє значний резерв при вирішенні задач щодо підвищення продуктивності та покращення якісного складу лісів. Всебічне вивчення чистих і змішаних насаджень за участю інтродуцентів, а також аборигенних видів, дає можливість визначити умови місцезростання, в яких найбільш доцільно використовувати інтродуценти у лісових культурах, оптимізувати склад майбутніх насаджень, схеми змішування, розміщення посадкових місць деревних видів, способи рубок догляду в насадженнях та здійснити інші заходи, які впливають на біотичну стійкість і продуктивність деревостанів.

Список використаних джерел

1. Кохно М.А. Історія інтродукції деревних рослин в Україні / М.А. Кохно // – Київ: Видавництво «Фітосоціоцентр», 2007. – 67 с.
2. Лаптев О.О. Інтродукція та акліматизація рослин з основами озеленення / О.О. Лаптев // – Київ: Видавництво «Фітосоціоцентр», 2001. – 128 с.
3. Мусієнко С.І. Конспект лекцій з дисципліни «Інтродукція та адаптація декоративних рослин» / С.І. Мусієнко // – Харків: ХНУМГ ім. О.М. Бекетова, 2016. – 70 с.
4. Юрків З.М. Теоретичні і практичні аспекти інтродукції бархата амурського в Західному Лісостепу України / З.М. Юрків // Матеріали XI Міжнародної наукової конференції. – Красноярськ: СибГТУ, 2008. – С.127-132.